

i право. 2017. Вип. 4. С. 24–29. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/6.pdf>

7. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : Узагальнення Верховного Суду України від 24.11.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08#Text>
8. Крат В. І. Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки. *Юрист України*. 2012. № 1–2(18–19). С. 35–40. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2764/1/Krat_35-40.pdf
9. Аналіз Вищого спеціалізованого суду України окремих питань судової практики, що виникають при застосуванні судами рекомендаційних роз'яснень, викладених у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 №9. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/127479.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-268-8-11>

Созанська М. М.,
студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

СВОБОДА ВИБОРУ КОНТРАГЕНТА ЯК ПРОЯВ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ

Цивільне законодавство досить-таки чітко сформулювало основні норми щодо свободи договору, проте аналіз цього поняття завжди викликав та буде викликати особливу зацікавленість не тільки у професійних цивілістів, але й у пересічних громадян.

Свобода договору є важливим принципом цивільного права, який реалізується суб'єктами права в цивільному обороті за допомогою диспозитивних норм. Він ґрунтується на можливості суб'єкта діяти в цивільному обороті за своїм розсудом, а диспозитивність надає суб'єкту цю можливість. У її основі лежить юридична свобода індивіда здійснювати суб'єктивні права за своїм розсудом. Свобода договору заснована на свободі волевиявлення, а вона, у свою чергу, спирається на свободу волі, що реалізується за допомогою диспозитивності норм цивільного права [4, с. 67].

Принцип свободи договору не просто закріпленій у чинному Цивільному кодексі України, але й визнаний однією із засад цивільного законодавства, що впливає зі змісту ст. 3 Цивільного кодексу України.

Також у Главі 21 Цивільного кодексу України зазначається, що до особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи належить і право на свободу, адже фізична особа має право на свободу, що містить в собі і свободу договору [1].

Наведені законодавчі положення надають учасникам цивільних правовідносин особливу можливість відступати від норм закону та врегулювати ці відносини на власний розсуд.

Свобода договору виникла тоді ж, коли і сам договір. Адже основним елементом договору є узгодження вільного волевиявлення його сторін. Не маючи свободи, сторони не можуть висловити власну волю [8, с. 209].

Свобода договору – це досить багатогранне поняття. І для того, щоб у повній мірі з'ясувати сутність принципу свободи договору, слід виокремити його прояви. Зміст цієї основоположної засади в загальному розкривається у ст. 627 ЦК України, яка, як відомо, з посиланням на ст. 6 ЦК України встановлює співвідношення договору та актів цивільного законодавства. Ті норми й визначають основні елементи принципу свободи договору, відносно яких сторони є вільними.

Проаналізувавши норми Цивільного кодексу України, можемо зазначити, що законодавець у ст. 6 та 627 ЦК України закріпив такі прояви свободи договору, як свобода укладення договору, свобода вибору контрагента та свобода визначення виду та умов договору.

Як відомо, свобода договору проявляється на певних рівнях розвитку цивільно-правових відносин. І одним з важливих проявів цього основоположного принципу є вільний вибір контрагентів.

Тобто у разі прийняття особою принципового рішення про те, що нею укладатиметься договір, вона на свій розсуд обирає того, з ким вступатиме у правовідносини. Інакше кажучи, вона вільна у виборі контрагента за договором [7, с. 141].

На цьому наголошує й О. В. Басай, який зазначає, що фізичні та юридичні особи вільні у виборі контрагента майбутнього договору. У процесі досягнення згоди сторони є юридично рівними по відношенню один до одного [3, с. 122].

Свобода вибору контрагента проявляється у праві особи самостійно визначити з ким вступати у договірні відносини, керуючись виключно власним досвідом та міркуваннями. Будь-який вплив на суб'єктів цивільних правовідносин з метою примушування їх до вступу

у договірні відносини з певними фізичними чи юридичними особами не допускається [6, с. 244].

Також багато науковців твердять, що учасники цивільних правовідносин мають право самі визначати, чи укласти їм договір, чи ні, та з ким із партнерів вступати у договірні правовідносини. Тобто сторони договору самі здійснюють вибір контрагента договору та вирішують питання про встановлення договірних відносин.

Суб'єкт цивільних правовідносин, який має намір укласти той чи інший договір, здійснює пошук та проводить системне порівняння всіх потенційних його контрагентів. Кожен учасник цивільних правовідносин має власні інтереси, які і лежать в основі вибору контрагента з відповідними перевагами. Такими перевагами може бути фірмова марка (бренд), надійна ділова репутація, спеціалізація, іноземний відсоток у корпоративній структурі, багаторічний досвід роботи у відповідній сфері діяльності, більш вигідні умови договору, зручне географічне розташування тощо [5, с. 50–51].

Свобода договору є надважливою засадою цивільного права, проте вона не може мати безмежний характер, про що й наголошується у правовій доктрині.

Також про межі свободи договору вказується і в Постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, де Суд наголошує, що при реалізації принципу свободи договору слід враховувати вимоги ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, розумності та справедливості. Тобто законодавець, закріплюючи принцип свободи договору, встановив і його обмеження. Причому останні є одночасно й межами саморегулювання [2].

Проаналізувавши доктринальні підходи щодо вибору контрагентів, дійшли висновку, що цивільне законодавство України закріплює широкі спектр можливостей для суб'єктів цивільних правовідносин, а саме: вступати у цивільно-правові відносини, укласти договір для досягнення мети, яку перед собою вони ставлять. Також кожен учасник цивільних правовідносин має право на вільний вибір контрагента договору у договірних відносинах, що і є основою такого фундаментального принципу, як свобода договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. 2003. № 40–44, ст. 356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 22.10.2022).

2. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 30 вересня 2020 р., судова справа № 559/1605/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2021_12_29_prezent_Krat.pdf (дата звернення 22.10.2022).
3. Басай О.В. Принцип свободи договору за цивільним законодавством України. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2013/11.pdf (дата звернення 24.10.2022).
4. Дрішлюк В. І. Принцип свободи договору в договірних відносинах у сфері надання медичних послуг. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1055/1/%D0%94%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%E2%84%963-4_2016.pdf (дата звернення 22.10.2022).
5. Мельниченко Р. В. Свобода договору в динаміці цивільних договірних правовідносин. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4483/1/%C2%AB%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%90%20%D0%94%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%A3%C2%BB%20%D0%92%20%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%90%D0%9C%D0%86%D0%A6%D0%86%20%D0%A6%D0%98%D0%92%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%A5.pdf> (дата звернення 23.10.2022).
6. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
7. Цивільне право : підручник за ред. Спасиво-Фатєєва І. В., Борисова В. І. : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. Харків : Право, 2011. Тернопіль. 2011. 816 с. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/4_5863004961792590496%20\(17\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/4_5863004961792590496%20(17).pdf) (дата звернення 22.10.2022).
8. Цюкало Ю. В. Щодо розуміння свободи договору: теоретико-прикладний аспект. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/ууууу/209.pdf (дата звернення 22.10.2022).